

KINGA GEBEN

Uniwersytet Wileński (Litwa)

Funkcje urbanonimów w felietonach Czesława Jankowskiego

Podstawę materiałową moich rozważań stanowi 150 urbanonimów wyekscerpowanych z 55 felietonów z cyklu “Przechadzki po Wilnie” Czesława Jankowskiego (1857–1929). Zostały one podzielone według pięciu funkcji tekstotwórczych. Onimy użyte w felietonach pełnią różne funkcje, nie tylko *funkcję lokalizacyjną*, wskazującą na miejsce akcji. W analizie szczególnie podkreślam *funkcję identyfikacyjną (charakteryzującą)* nazw własnych w wyrażaniu tożsamości piszącego. W felietonach wystąpiły nazwy nacechowane emocjonalnie (o *funkcji metaforycznej* oraz *aluzyjnej*), ukazujące stosunek mówiącego do obiektu oraz kształtujące stosunek czytelnika do obiektu, przypisujące obiektom miejskim wartości symboliczne. Wyekscerpowałam też onimy o *funkcji kompozycyjnej* — tworzące narrację i kreujące językowy obraz Wilna. Odbiorca felietonów, analizując konkrety topograficzne, może zrekonstruować zarówno świat przedstawiony w realiach historycznych, jak i wizję autorską miasta felietonisty stworzoną w ramach gatunku tekstu oraz zrozumieć jego stosunek do rzeczywistości.

Słowa kluczowe: funkcje nazw własnych, urbanonimy, Czesław Jankowski, Wilno, początek XX w.

Cel i metoda badań

W ramach uprawianego gatunku tekstu publicystycznego wybitny felietonista okresu międzywojennego Czesław Jankowski (1857–1929) operuje konkretnymi komentującymi rzeczywistość Wilna z lat 1924–1927, tym samym utrwała urbanonimy i inne elementy topograficzne. Przechadzka po mieście jako forma spędzania wolnego czasu była najbardziej stosowną i dostępną rozrywką mieszczan lat dwudziestych XX w. [Krupowies 2014, 128–130]. Przestrzeń miasta, układ jego ulic, zaułków, stan bruków ma wpływ na organizację przechadzek głównego bohatera felietonów Jana Kantego Skierki. Takim pseudonimem podpisywał felietony sam autor, Czesław Jankowski [Fedorowicz 2005, 184]. Felietonista opisuje miejską topografię, wymienia

konkretne ulice, zaułki, ogrody, parki, place, mosty oraz infrastrukturę miejską: budynki, urzędy, organy władzy, elementy architektoniczne (np. *cynkowane kanty bakszty na górze Zamkowej*), urządzenia miejskie (np. *wyrestaurowane chodniki; trotuary*), miejsca i zabudowania o charakterze publicznym (np. *restauracja u Żorża, sklep braci Jabłkowskich, cukiernia Rudnickiego, "birhala"*). Ogromna wartość dokumentacyjna felietonów zawarta w warstwie nazewnicznej pozwala odbiorcy na zrekonstruowanie świata przedstawionego wraz z całym bagażem interpretacji autorskiej.

Całokształt badań nad osobą i twórczością Czesława Jankowskiego został przedstawiony w monografii Ireny Fedorowicz [2005]. Język felietonów był z kolei obiektem badań Beaty Zaluzy [2007], która poświęciła pracę doktorską opisowi wszystkich poziomów języka felietonów "Słowa". W 2017 r. na Uniwersytecie Wileńskim odbyła się konferencja poświęcona życiu i twórczości Czesława Jankowskiego, na której wygłoszono, m.in. referaty dotyczące językowego obrazu Wilna w felietonach autora [Geben 2017].

Nazwy własne jako kategoria obejmują: antroponimy, toponimy, chretonimy, zoonimy, ideonimy, kosmonimy itd. Ich klasyfikacja była obiektem opisu między innymi Evaldy Jakaitienė [1980, 87–90]. Nazwy miejskie stanowią obiekt badań onomastyki kulturowej [Rzetelska-Feleszko 2006], ich analiza może być przeprowadzona od strony historycznej zmienności i adaptacji nazw obcych [Wolnicz-Pawłowska 2014], sposobów zastępowania starych nazw i tworzenia nowych [Handke 1970; 1992; Data 2016, 81–96]. Obszerną bibliografię polskiej onomastyki literackiej omawia Ewa Wolnicz-Pawłowska [2009, 97–110]. Z uwagi na obszerność materiału onimicznego przedmiotem badań zaprezentowanych w niniejszym tekście są tylko urbanonimy wyekscerpowane z felietonów Jankowskiego, nie analizuję ideonimów, oronimów, hydronimów oraz licznych antroponimów występujących w tych tekstach.

Analizowane nazwy własne wyekscerpowano z 55 felietonów "Przechadzki po Wilnie", które ukazały się w okresie 22 VII 1924–10 XI 1927 w dzienniku "Słowo" wydawanym w Wilnie¹. Przedmiot moich badań stanowią urbanonimy, czyli nazwy własne obiektów i miejsc znajdujących się w obrębie miasta, którymi zajmuje się toponimia miejska (urbanonimia). Podstawę materiałową moich rozważań stanowi 150 urbanonimów analizowanych metodą opisową i interpretacyjną. W dokumentacji cytatów stosuję numer w nawiasach, który oznacza kolejność ukazania się felietonu, daty zaś ukazania się felietonów w "Słowie" podaję w Źródłach.

Niniejszy artykuł ma na celu prześledzenie funkcji urbanonimów w tekście publicystycznym oraz rozważenie stosunku czytelnika do zmienionych obecnie nazw ulic i placów. Do niektórych nazw felietonista podchodzi ze

szczególną atencją, są one nacechowane emocjonalnie, o czym świadczą ich niestandardowe formy morfologiczne (np. *Wilenko*, *Bernardynka*) użyte w celu wzbudzenia emocji u czytelnika. Współczesny zaś odbiorca felietonów, analizując konkrety topograficzne, może zrekonstruować zarówno świat przedstawiony w felietonach z lat 1924–27, jak i prześledzić zmiany toponimów. Dzięki temu może zrozumieć obraz opisywanej rzeczywistości.

Ewa Wolnicz–Pawłowska [2009, 100–101] omawia klasyfikację Aleksandra Wilkonia, który wyróżnia następujące funkcje nazw własnych: lokalizacyjną, socjologiczną, aluzyjną, semantyczną, ekspresywną oraz klasyfikację Czesława Kosyła, który opisał nurty stylistyczne w nazewnictwie literackim. Badaczka onimów stwierdza, że lista ich funkcji jest otwarta. Przyjmując więc aparat badawczy stosowany przez Monikę Kresę [2015, 371–381], która wyróżnia pięć funkcji toponimów w utworach literackich: lokalizacyjną, identyfikacyjną, metaforyczną, aluzyjną i kompozycyjną.

Analiza materiału

Funkcja lokalizacyjna

Funkcję lokalizacyjną pełnią onimy lokalizujące akcję utworów [Kresa 2013, 373]. W klasycznym artykule Johna Searle’a czytamy o pragmatycznej wygodzie nazw własnych i ich funkcji odsyłania do rzeczywistości, która polega właśnie na tym, że nazwy własne umożliwiają publiczne odnoszenie się do obiektów, działają nie jako opisy, ale jako “kołki” do zawieszania opisów [Searle 1958, 172].

Jako urbanonimy o “pierwotnej funkcji identyfikacyjno–dyferencyjnej, zgodnie z którą nazwy równocześnie oznaczają i wyróżniają indywidualne desygnaty” [Bogdanowicz 2015, 187] w felietonach wystąpiły **nazwy ulic**, np. *aleja Syrokomli* (12); *Mała Pohulanka* (35); *Mostowa* (51); *Niemiecka* (39); *Pohulanka* (37; 48); *Portowa* (35); *Skopówka* (31); *Szklana* (39); *Tatarska* (50); *Trocka* (10; 33); *ulica 3 Maja* (49); *ulica Arsenalska* (47); *ulica Botaniczna* (41); *ulica Karlsbadzka* (45); *ulica Kościuszki* (9; 46); *ulica Królewska* (37; 44); *ulica Mickiewicza* (2; 7; 9; 28; 49; 50); *ulica Montwiłłowska* (49); *ulica Nadbrzeżna* (9; 24), *ulica Niemiecka* (10); *ulica Subocz* (34); *ulica Szerejkiska* (41); *ulica św. Anny* (44); *ulica Wielka* (21; 31); *ulica Wileńska* (9; 54; 55); *Zamkowa ulica* (1; 24; 31; 44); *zaulek Dobroczyzny* (55), *zaulek Świętomichalski* (43); *Zawalna* (33; 35; 54); **nazwy placów, skwerów, ogrodów i parków**, np. *Bernardynka* (44); *były ogród Botaniczny* (17; 46); *główna aleja Cieletnika* (12; 55); *Łukiszki* (7); *ogród Bernardyński* (2; 36; 41); *park sportowy im. Żeligowskiego* (46); *plac Katedralny* (17; 39; 42; 47; 48); *plac Łukiski* (29; 37; 49); *plac Napoleona* (26);

plac Orzeszkowej (9); skwer Orzeszkowej (54); **nazwy dzielnic**, np. Antokol (13); Zarzecze (1); Markucie, Kuprjaniszki, Wilcza Łapa, Sołtaniszki (45); **nazwy kościołów**, np. kościół Misjonarzy (45); kościół św. Anny (48); Ostra brama (21; 34); Piotra i Pawła (48); Św. Jakóba (48); św. Jana (21); św. Teresy (3); **nazwy zabudowań i miejsc o szczególnych funkcjach**, np. dolny Zamek (17); dzwonnica Katedralna (48); Kasyno Oficerskie (16); Pałac Tyszkiewiczów (27); sędziwa wieża Świętojańska (14); **nazwa uczelni**: Uniwersytet Stefana Batorego (22, 23); **nazwy teatru**: “Lutnia” (9) Teatr Polski (32; 49); **nazwa mostu**: Zielony most (27); **nazwa cmentarza**: Rosa (26); **nazwy sklepów, kawiarni**: np. Czerwony Sztral (6; 28; 37); cukiernia Rudnickiego (10); sklep braci Jabłkowskich (13; 32); restauracja Świętojerska (42), Żorż (25); i inne **nazwy instytucji**: Magistrat (49); Klub Szlachecki (37; 41).

Opisywane miasto ma swoje aksjologiczne strefy: ulubionym miejscem przechadzek bohatera jest ściśle centrum, peryferie zaś miasta stanowią przedmiot opisu mniej dokładnego, referowane w tekście za pomocą przysłówków *gdzieś*, *aż*, *hen*, felietonista nie dodaje emocjonalnych epitetów: *aż gdzieś na Sołtaniszkach pod górą Szyszkiną* (7); *hen ku Ponarskim góróm* (5); *podkolejowe dzielnice, św. Stefańska, Baski, Jatkowa* (9); *przedmieścia za Wilją* (9); *gdzieś na Zwierzyńcu zakwitły poziomki* (24); w *okolicach Wilna*, *gdzieś za Popławami* (33); w *stronę Zwierzyńca* (38).

Funkcja identyfikacyjna

Urbanonimy są znakami ważnych zjawisk kulturowych. Funkcja identyfikacyjna urbanonimów w tekstach polega na tym, że onimy charakteryzują bohaterów utworów [Kresa 2013, 374]. Warto także podkreślić, że nazwy, które upamiętniają ważne wydarzenia lub osobowości z historii kraju, mogą być wyrazami tożsamości narodowej o doniosłym znaczeniu symbolicznym [Helleland 2012, 98], onimy odzwierciedlają oraz kreują uczucia indywidualnej i zbiorowej tożsamości użytkowników [tamże]. Toponimy wyrażają pamięć i historię miasta, są wyrazem świadomości ludzi w nim mieszkających. Współczesny czytelnik nie może zrozumieć miasta Czesława Jankowskiego bez zanurzenia się w historię opisywanej przestrzeni.

Semantyka przestrzeni miejskiej oraz reprezentacje miasta w literaturze pięknej są przedmiotem badań semiotyków “wileńskich”: Inga Vidugiryte odwołuje się do badań diachronicznych Jurija Łotmana, który traktuje “nazwy ulic i tysiące innych reliktywów minionych epok jako kody generujące od nowa teksty historycznej przeszłości” [Видуґирите 2014, 103–104]. Przeniesienie przestrzeni literackiej do przestrzeni rzeczywistej następuje dzięki czytelnikowi, który aktualizuje tekst. Współczesny czytelnik wykonuje re-

konstrukcję miejsca spaceru Jana Kantego Skierki z lat 1924–1927 poprzez odczytanie miasta utrwalonego w felietonach Czesława Jankowskiego i przełożenia go na znaki współczesne.

Poniżej przedstawiam próbę odczytania wyekscerpowanych z felietonów nazw ulic i placów, które zostały zmienione (korzystam z zestawienia map² przedwojennego i współczesnego Wilna): *ul. Beliny* (9) — *Liepkalnio g.*; *ul. Dąbrowskiego* (9) — *A. Jakšto g.*; *ul. Jatkowa* (9) — *Mėsiniu g.*; *ul. Karlsbadzka* (45) — *Pakraščio g.*; *ul. Klaczki* (9) — *M. Antokolskio g.*; *ul. Królewska* (37; 44) — *Barboros Radvilaitės g.*; *ul. Lelewela* (9) — (część) *A. Goštauto g.*; *ul. 3 Maja* (49) — *Vasario 16-osios g.*; *ul. Mała Pohulanka* (35) — *K. Kalinausko g.*; *al. Mickiewicza* (7; 9; 28; 49; 50) — *Gedimino pr.*; *ul. Montwiłłowska* (9) — *J. Tumo–Vaižganto g.*; *ul. Nadbrzeżna* (9; 24) — *A. Goštauto g.*; *plac Napoleona* (26) — *S. Daukanto a.*; *plac Orzeszkowej* (54) — *V. Kudirkos a.*; *ul. Piłsudskiego* (9) — *Algirdo g.*; *ul. Pohulanka (Wielka Pohulanka)* (37; 48) — *J. Basanavičiaus g.*; *ul. Portowa* (35) — *Pamėnkalnio g.*; *ul. Słowackiego* (9) — *Mindaugo g.*; *al. Syrokomli* (9; 12) — (część) *K. Škirpos al.*; *ul. Szeptyckiego* (9) — *T. Ševčenkos g.*; *ul. Śmigłego Rydza* (9) — *Švitrigailos g.*; *ul. Śniadeckich* (9) — *K. Sirvydo g.*; *ul. św. Anny* (44) — *Maironio g.*; *ul. Tomasza Zana* (9) — *A. Mickevičiaus g.* Wymienione w felietonach nazwy ulic, placów i dzielnic odzwierciedlają tożsamość mieszkańców Wilna w latach międzywojennych, podobnie jak nazwy parków: *Cieletnik* lub *park sportowy im. Żeligowskiego* nie istnieją w świadomości współczesnych wilnian [Wołkanowski 2018]. Funkcja identyfikacyjna onimów wskazuje na świadomość mieszkańców przedwojennego Wilna.

Wymienione nazwy własne jedynie poprzez rekonstrukcję pamięci mogą być przełożone na miejsca we współczesnym centrum Wilna. W felietonach zostały utrwalone urbanonimy, których współcześnie nie ma, np. dziś nie sposób znaleźć ulicy Botanicznej, a szukając ulicy Mickiewicza, trafimy w inne miejsce. Sam Czesław Jankowski dostrzega palimpsestowość nazw, kiedy opisuje aleję wokół Góry Zamkowej: *aleja Syrokomli* (“bywszy” *aleją Eichhorna, to Giedymina, a może nawet Żeligowskiego*) (12) lub główną ulicę miasta: *dawny Gieorgijewski prospekt* (9). Obecny krajobraz lingwistyczny Wilna, które wraz ze zmianami ustrojów przeszło sowietyzację nazw oraz ich zastąpienie po odzyskaniu przez Litwę niepodległości na litewskie, odzwierciedla nowe czasy, nowych mieszkańców i nową rzeczywistość polityczną.

W swoich felietonach Czesław Jankowski utrwalił przede wszystkim nazwy oficjalne, są to urbanonimy funkcjonujące w latach międzywojennych, jednak wyekscerpowałam też potoczne nazwy obiektów miejskich. Są to nazwy mówiące o oswojonej rzeczywistości, charakterystyczne dla idiolektu

felietonisty, np. *Bernardynka* ‘potoczna deminutywna nazwa ogrodu Bernardyńskiego’, *Żorz* ‘St.-Georges, najwytworniejszy hotel międzywojennego Wilna’ oraz chrematonim *piegutek* ‘nazwa jednowagonikowego tramwaju pochodząca od nazwiska inż. Piegutowskiego’ [Fedorowicz 2005, 194]. Z czasem nazwy tracą swoją funkcję identyfikacyjną, zatem wydanie krytyczne dzieł tego autora wymagałoby odpowiedniego opracowania edytorskiego, aby tę funkcję nazwom przywrócić.

Funkcja metaforyczna

Funkcję metaforyczną pełnią nazwy, które stają się bohaterem lub odbiorcą tekstu literackiego [Kresa 2013, 375]. Funkcja “polegająca w tym wypadku na personifikacji miejsc pojawiających się w utworach realizuje się w tytułach i użyciach wołaczowych” [tamże, 376]. Takie ożywione, czy wręcz uczłowiczone, miejsca mają być świadkami, powiernikami i bohaterami utworów [tamże], ujawniają się w zdaniach z apostrofą: *To ty moje Wilno! O ty klasyczne „miasto znajomych”!* (2).

W felietonach wystąpiły figury alegoryczne: poprzez odwołanie się do nazwy jako tworzywa słownego, uzyskany zostaje efekt obrazu istoty małej, uroczej, miłej, kochanej. Zdrobnienie “Wilenko” zostało stworzone przez Jankowskiego po to, aby wyrazić miłość, uczucia przywiązania do opisywanych miejsc: *Nie ma to jak nasze Wilenko!* (45); *Ot, ja i znowu w moim kochanem, najdroższym Wilenku!* (48; 55) [por. Geben 2017].

Inna zaś alegoria pojawia się w felietonie z dnia 17 VIII 1924 w parodystycznej scenie, gdy “Wilno” jako bezduszny urzędnik, którego nazwisko kończy się na samogłoskę -o, wygania proszących o pomoc finansową profesorów Ruszczyca, Remera oraz dyrektora opery Rychłowskiego, uzasadniając swoją odmowę słowami: “Bruków nam, nie oper trzeba” (8) [por. Fedorowicz 2005, 190–191].

Funkcja aluzyjna

Funkcję aluzyjną pełnią onimy-maski, “które dopiero w zestawieniu z innymi elementami tekstu budują konkretną, ale nienazwaną wprost sytuację liryczną” [Kresa 2013, 378]. Elżbieta Bogdanowicz [2015, 187–196] omawia mechanizmy tworzenia metafor z onimami w roli tematów pomocniczych: “w metaforze na bazie onimu aktywizuje się tzw. znaczenie konotacyjne, asocjacyjne jednostki proprialnej, wywodzące się z semantyki kulturowej obowiązującej w danej grupie społecznej” [tamże, 191].

Felietonista użył przeciwstawienia *Wilno to nie Paryż* (8) na podstawie zrozumienia przepaści dzielącej prowincjonalne miasto i światową metropolię. W innym felietonie następuje groteskowe porównanie Lido, czyli ‘wyspy

w Wenecji, kąpieliska' do plaży nad Wilenką: *Lido! Wileńskie Lido! Jest nią Bernardynka, ogród publiczny po przeciwległej stronie wąziutkiej Wilenki, vis-a-vis plaży* (44). Stosuje ironiczne metafory — nazwy kawiarni na ulicy wileńskiej porównuje do włoskiej: *Od Sztrala do Sztrala, od Czerwonego do Zielonego, to nasze Corso Vittorio Emanuele, nasz A-B krakowskie, ... nasz wygon spacerowy* (6), górę Zamkową określa jako *mous Palatinus* (8). Metafory i porównania są utrzymane w konwencji zabawiania czytelnika.

Funkcja kompozycyjna

Funkcję kompozycyjną pełnią te onimy, które budują przestrzeń poetycką lub są wykorzystywane do zabawy językowej [Kresa 2013, 378–379]. Kompozycyjne nagromadzenie chrematonimów służące zabawie językowej upatrywać można w ciągu wyliczeń, np. *autoruszkii, fordziki, furmanki, platformy przedsiębiorstw transportowych* (45), które wywołuje u czytelnika obraz żywych ulic.

Użycie onimów ze względu na konstrukcję wypowiedzi, w celu wywołania u czytelnika efektu wrażeń akustycznych, dotykowych, węchowych wymaga jednak znajomości kontekstu opisywanych toponimów i antroponimów, ponieważ użyte one są zgodnie z konwencją felietonu. Styl artystyczno-publicystyczny pozwala na ironiczny opis wrażeń zmysłowych z użyciem urbanonimów, np. opis wrażeń węchowych: *u zbiegu czterech śródmiejskich ulic: Dominikańskiej, Świętojańskiej, Uniwersyteckiej i ulicy Gaona z całego miasta potoki deszczowe znoszą śmiecie i aromaty* (5), dotykowych: *bloto po kostki na placu Katedralnym* (24) oraz wizualnych: *w czarną, jak dusza grzesznika, ulicę Żeligowskiego* (54). Wymienione onimy tworzą obrazową narrację i niepowtarzalny styl wybitnego felietonisty wileńskiego.

Jak wynika z przedstawionej analizy, najwięcej urbanonimów pełni funkcję lokalizacyjną, jednak w onimach dostrzegamy również funkcję charakteryzującą bohatera felietonów i zarazem jego autora. Urbanonimy stanowią część idiolektu Jankowskiego, wywołują także pewne skojarzenia, są kluczem do pamięci oraz doświadczeń autora i jemu współczesnych, kształtują informację obecną nie tylko w tekście. Przekazują także uczucia autora, stają się sygnałem do skojarzeń i nie można ich zastąpić urbanonimami współczesnymi.

Onimy użyte w felietonach pełnią różnorodne funkcje: przede wszystkim jest to funkcja odsyłania do rzeczywistości i jej interpretacji oraz funkcje retoryczne (metaforyczna i aluzyjna), które są wyrażone w nazwach nacechowanych emocjonalnie, występujących w apostrofach, metaforach, alegoriach i porównaniach. Zanalizowałam nazwy ukazujące stosunek mówiącego do obiektu oraz kształtujące stosunek czytelnika do obiektu oraz onimy o

funkcji kompozycyjnej — tworzące narrację tekstu publicystycznego i kreujące językowy obraz Wilna. Wszystkie one pokazują, że miasto, jak również poszczególne jego elementy, stają się samodzielnymi bohaterami felietonów Jankowskiego.

PRZYPISY

¹ Składam podziękowania doc. dr Irenie Fedorowicz za udostępnienie kserokopii pisma.

² [http://maps.mapywig.org/m/City_plans/Central_Europe/WILNO_1_12.500.jpg; http://www.maps4u.lt/lt/viewpage.php?page_id=59; https://maps.vilnius.lt/maps_vilnius/?theme=theme-buildings (dostęp: 05.03.2018)]

ŹRÓDŁA

“Słowo” (Wilno), (Jan Kanty) Skierka „Przechadzki po Wilnie”
 1924: (1) 22 VI; (2) 29 VI; (3) 6 VII; (4) 13 VII; (5) 20 VII; (6) 3 VIII; (7) 10 VIII;
 (8) 17 VIII; (9) 24 VII; (10) 31 VIII; (11) 28 IX; (12) 5 X; (13) 12 X; (14) 19 X;
 (15) 26 X; (16) 1 XI; (17) 9 XI; (18) 16 XI; (19) 23 XI; (21) 7 XII; (22) 21 XII;
 1925: (23) 4 I; (24) 11 I; (25) 1 II; (26) 22 II; (27) 25 II; (28) 1 III; (29) 8 III; (30) 15
 III; (31) 22 III; (32) 29 III; (33) 5 IV; (34) 11 IV; (35) 19 IV; (36) 26 IV; (37) 3 V;
 (38) 10 V; (39) 17 V; (40) 25 V; (41) 31 V; (42) 14 VI; (43) 21 VI; (44) 19 VII;
 (45) 26 VII; (46) 2 VIII; (47) 18 X; (48) 11 X; (49) 25 X; (50) 6 XI; (51) 8 XI;
 (52) 15 XI; (53) 22 XI; (54) 6 XII;
 1927: (55) 10 XI.

BIBLIOGRAFIA

- Bogdanowicz E., 2015: Nazwy własne w funkcji metaforycznej (na polskich i rosyjskich przykładach prasowych), *Studia Wschodniosłowiańskie*, 15. 187–196.
- Data K., 2016: Kulturowe uwarunkowania nazw ulic — tradycja i zmiana, in Burzyńska–Kamieniecka A. (red.), *Język a Kultura*, 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*. Wrocław, 81–96.
- Fedorowicz I., 2005: *W służbie ziemi ojczystej. Czesław Jankowski w życiu kulturalnym Wilna lat 1905–1929*. Kraków.
- Geben K., 2017: Językowy obraz Wilna w felietonach Cz. Jankowskiego „Przechadzki po Wilnie”, in Burzyńska–Kamieniecka A. (red.), *Język a Kultura*, 27 (w druku).
- Handke K., 1970: *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*. Wrocław.
- Handke K., 1992: *Polskie nazewnictwo miejskie*. Warszawa.
- Helleland B., 2012: Place names and identities, in Helleland B., Ore C.–E., Wikstrøm S. (eds.), *Names and Identities. Oslo Studies in Language* 4(2), 95–116. URL: <https://www.journals.uio.no/index.php/osla/article/viewFile/313/438> (05.03.2018).
- Jakaitienė E., 1980: *Lietuvių kalbos leksikologija*. Vilnius.

- Kresa M., 2015: „W Koluszkach, w Mińsku, w Chile” — przestrzeń poetycka wierszy i piosenek Agnieszki Osieckiej toponimami pisana, in Gałkowski A., Gliwa R. (red.), *Mikrotoponimy i makrotoponimy w komunikacji i literaturze*. Łódź, 371–383.
- Krupowies W., 2014: Wędrowki i przechadzki po Wilnie dwudziestolecia międzywojennego, *Przegląd Humanistyczny*, 6. 128–138.
- Rzetelska-Feleszko E., 2006: *W świecie nazw własnych*. Kraków.
- Searle J. R., 1958: Proper Names, in *Mind*. New Series, Vol. 67, No. 266 (Apr., 1958). 166–173. URL: <http://michaeljohnsonphilosophy.com/wp-content/uploads/2015/08/John-Searle-Proper-Names.pdf> (01.03.2018).
- Видугирите И., 2014: Вильнюс: текст города и город текста, in Пильщикова И.А. (ред.), *Семиотика города: Материалы Третьих Лотмановских дней в Таллинском университете (3–5 июня 2011 г.)*. Таллинн, 100–117.
- Wolnicz-Pawłowska E., 2009: Polska onomastyka literacka na tle słowiańskim, in Korpysz T., Kozłowska A. (red.), *Język pisarzy jako problem lingwistyki*, t. II. Warszawa, 97–110.
- Wolnicz-Pawłowska E., 2014: *Nazwy własne w przekładzie. Zarys problematyki*. Wydział Lingwistyki Stosowanej: Uniwersytet Warszawski. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/psj/article/view/621/543> (01.03.2018).
- Wołkanowski W., 2018: *Cieletnik... nazwa prawie zapomniana*. URL: <http://www.wilnoteka.lt/artukul/cieletnik-nazwa-prawie-zapomniana> (05.03.2018).
- Zaluza B., 2007: *Język felietonów społeczno-obyczajowych wileńskiego „Słowa”*. Warszawa (komputeropis pracy doktorskiej).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- URL: http://www.vilnius.skynet.lt/ulicy_vilnius.html (05.03.2018).
- URL: <http://stareplanymiast.pl/plan-miasta-wilna-z-1935r/> (05.03.2018).
- URL: http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=11784&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=8CAAC15CE2259968EFCF7DFD778ABCA8-2 (05.03.2018).
- URL: https://maps.vilnius.lt/maps_vilnius/?theme=theme-buildings (05.03.2018).

BIBLIOGRAPHY (TRANSLITERATION)

- Vidugiryte I., 2014: Vilnius: tekst i gorod teksta, in Pil'shchikov I.A. (red.), *Semiotika goroda: Materialy Tret'ih Lotmanovskih dnei v Tallinskom universitete (3–5 ijun'ja 2011 g.)*. Tallin, 100–117.

KINGA GEBEN

The Functions of Urban Place Names in Social Satires by Czesław Jankowski

The aim of this article is to research the functions of urban place names which are used in social satires titled, *Strolling along in Vilnius* (1924–1927), by Czesław Jankowski (1857–1929), a famous Polish poet and essayist. The material of the research are social

satires which render 150 names of streets, squares, residential areas, buildings and other objects found in the city of Vilnius. Descriptive and interpretive methods have been used in the article. Urban place names are analysed while focusing on (1) place (referential), (2) identifying (characterizing), (3) metaphorical, (4) allusive and (5) organisational (stylistic) functions. Place names used in publicist writing permit to localise the events described and to decipher the author's attitude to the objects described. The reader can restore the author's worldview, understand metaphors and allusions created with the help of place names, and assess the use of place names conditioned by the peculiarities of the genre.

Keywords: The function of proper names, urban place names, Czesław Jankowski, Vilnius, the beginning of XX century.

KINGA GEBEN

Urbanonimų funkcijos Česlovo Jankovskio feljetonuose

Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kokias funkcijas atlieka žymaus lenkų poeto ir publicisto Česlovo Jankovskio (Czesława Jankowskiego, 1857–1929) feljetonuose „Pasivaikščiėjimai po Vilnių“ (1924–1927) pavartoti urbanonimai. Tyrimo medžiaga – feljetonuose aptikti 150 gatvių, aikščių, miesto rajonų, pastatų ir kitų Vilniaus miesto objektų pavadinimai. Straipsnyje naudoti aprašomasis ir interpretacinis metodai. Urbanonimai analizuojami išskiriant (1) lokalizacinę (referencinę), (2) identifikacinę (charakterizuojamąją), (3) metaforos, (4) aliuzijos kūrimo ir (5) kompozicinę (stilistinę) funkcijas. Publicistiniame tekste pavartoti vietovardžiai leidžia lokalizuoti aprašomus įvykius ir apibūdinti autoriaus požiūrį į apibūdinamus objektus. Skaitytojas gali atkurti autoriaus pasaulio viziją, suprasti urbanonimais kuriamas metaforas ir aliuzijas bei urbanonimų vartojimą dėl teksto žanro ypatumų.

Reikšminiai žodžiai: tikrinių žodžių funkcijos, urbanonimai, Czesław Jankowski, Vilnius, XX a. pradžia.

Nadeszło do redakcji: 14 kwietnia 2018 r.

Przyjęto do druku: 10 maja 2018 r.

Kinga Geben, doktor nauk humanistycznych, docent w Instytucie Językoznawstwa Stosowanego Uniwersytetu Wileńskiego.

Kinga Geben, PhD (Humanities), Assoc. prof. of the Institute of Applied Linguistics of the University of Vilnius.

Kinga Geben, humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto Taikomosios kalbotyros instituto docentė.

E-mail: kinga.geben@ff.vu.lt